

ideoloških aparatov države. Mediji potemtakem žensko še dandanes potiskajo v podrejeno vlogo objekta gledanja in v vlogo (bodoče) žene, matere, gosposinje.

Študija (vsebinsko se mestoma nekoliko ponavlja) ne obravnava povsem iste tematike, kakršni se je v »Nasvetih« posvetil Plutarh – zakonske zveze, tj. skupnega življenja v dvoje. Kljub občasnim omembam poznejšega zakonskega življenja namreč govori predvsem o poroki, poročnem slavju, torej o vidiku, ki ga Plutarh povsem izpušča, saj imata njegova naslovnika obred že za seboj. Vendar se témi dovolj prekrivata, da ju lahko medsebojno povežemo in tako primerjamo pristop Plutarha in pristop sodobnih medijev. Vrhu tega se – zlasti v povezavi z analitičnim pristopom Sunčičeve k Plutarhu – vsiljuje še ena vzporednica: misel, da je treba tako Plutarhove

spise kot sodobne članke brati s posebno pozornostjo na tisto, kar je zapisano med vrsticami. Tam se namreč skrivajo ideološke predpostavke, ki se jih morda ne zavedajo niti sami avtorji in posledično še manj bralci, ki pa utegnejo prav zato imeti največji vpliv.

Na osnovi povedanega je torej mogoče skleniti, da gre za vsestransko obogatitev slovenskega poznavanja Plutarha – tako prevajalsko kot teoretično, saj se spremne interpretacije in eseji lotevajo vloge antičnih žensk s stališča različnih humanističnih ved in z različnih zornih kotov. Želimo si lahko, da bi bili podobno poglobljene in vsestranske obravnave deležni tudi drugi Plutarhovi spisi in teme, s katerimi se je spopadal v svoji plodoviti karieri.

Nada Grošelj

Bilingualism in Ancient Society. Language Contact and The Written Text. (ur. J.N. Adams, M. Janse, S. Swain). Oxford University Press, New York 2002. 483 str. (recenzija)

Delo z naslovom Bilingvizem v antični družbi je nastalo kot rezultat konference o dvojezičnosti, ki so jo leta 1998 pripravili na University of Reading. Udeleženci so bili strokovnjaki, ki se z obravnavanim fenomenom ukvarjajo z različnih vidikov, med njimi zgodovinarji, filologi in študenti književnosti. Namen organizatorjev, da bi pokrili najrazličnejša področja, ki se dotikajo dvo-

jezičnosti, je bil v veliki meri izpolnjen. Pričujoča knjiga je dobrodošlo nadaljevanje prejšnje, saj se prva z dvojezičnostjo v antiki ubada na razmeroma splošnem nivoju, ta pa s posameznimi prispevki presega samo predstavljanje fenomena in stopa na še bolj zanimiva tla analiziranja posebnosti določenih vidikov dvojezičnosti.

Sežet uvod, ki sta ga pripravila J.N. Adams in S. Swain, nam še enkrat predstavi in definira osnovne pojme, s katerimi se srečujemo pri preučevanju že znanega fenomena. Avtorja opozorita na specifičnost dvojezičnosti v tekstih in poudarita poseben pristop, ki ga dvojezična besedila

zahtevajo. Sledi še predstavitev diglosije, pa bilingvizma v povezavi s politiko in družbenimi pojavi, uvedeta tudi termin kultura bilingvizma. Delo je razdeljeno na štiri večja poglavja, v okviru katerih je razporejenih petnajst prispevkov.

Prvo, uvodno, poglavje je najkrajše, saj vsebuje samo dva članka, ki sta splošne narave. D.R. Langslow v članku »*Approaching Bilingualism in Corpus Languages*« predstavijo posebnosti dvojezičnosti v antiki. Dotakne se večine značilnosti, s katerimi se srečamo pri dvojezičnosti v omenjenem času; podčrta pomen latinsko grških kontaktov, posledica katerih so tudi nekatere jezikovne posebnosti. Poleg stikov z grščino pa avtor omeni še latinsko keltske in latinsko venetske kontakte ter interakcijo z etruščanskim jezikom. K. Versteegh razpravlja o statusu standardnega jezika ter o mrtvih oziroma živih jezikih. Avtor predstavi nekaj metodoloških pristopov, ki so v pomoč pri razlagi razmerja med zapisanim besedilom in standardnim jezikom.

Z naslednjim poglavjem delo prestopi mejo splošnega in se obrne h konkretnemu, namreč h grško latinski dvojezičnosti. Kot prvi F. Biville začrta terminološki okvir za primere bilingvizma za grško rimsko oziroma grško latinsko področje. Grško latinska dvojezičnost je predstavljena na eni strani kot individualna in na drugi kot kolektivna zadeva. Avtor poišče latinska poimenovanja za tiste, ki so obvladali oba jezika, kakor tudi za tiste, ki so znali samo enega; predstavi pa še tiste, ki so v grško rimskem svetu imeli vlogo posrednikov med obema jezikoma. V zvezi z jezikom in kulturo, ki sta bivala na območju izpostavlje-

nem vplivu drugega, se srečamo z akulturalizacijo in izgubo kulturne identitete, ki sta obe lahko spremljali dvojezičnost. Na nek način lahko govorimo o eni kulturi, kjer sta sobivala dva superiorna jezika, ki sta vplivala drug na drugega; produkt le-tega pa sta latinizirana grščina in helenizirana latinščina.

Drugi prispevek v tem poglavju je na temo dvojezičnosti na Delosu pripravil že znani J.N. Adams, ki je omenjeno tematiko analiziral že v prej predstavljeni knjigi. Sledi članek S. Swaina, ki se ukvarja z bilingvizmom v delih Cicerona; ponovno gre torej za snov, s katero smo se že srečali. Avtor najprej razloži, kakšen je bil položaj grščine v Rimu; razlago pa nadaljuje s Ciceronovimi odločitvami za grščino v določenih situacijah. T.i. »*code-switching*« je pri Ciceronu še najbolj očitna v njegovih pismih; avtor s konkretnimi primeri ilustrira to t.i. menjavanje kode jezikov. Ciceronovo vpletanje grščine v svoje spise dokazuje, da je bila grščina med izobraženimi Rimljani dobro poznana, saj bi v nasprotnem njegovo početje ne imelo nobenega smisla, razen morda vzbujanja občutij za nenavadno, učeno ali kaj podobnega.

V zadnjem razdelku tega poglavja M. Leiwo predstavi dvojezične napise Italije, kjer lahko opazujemo proces, pri katerem se je začelo s kontaktom (med jezikoma) in končalo z mešanico teh dveh jezikov (tudi na tem mestu gre za grščino in latinščino). Dvojezičnost na napisih ima svoje zakonitosti in posebnosti, na katere avtor opozori, nadaljuje pa s primeri grško latinskih napisov, ki jih poznamo več vrst:

- besedilo, ki ima isti tekst napisan v obeh jezikih;
- različni besedili v različnih jezikih, a je tematika skoraj enaka;
- dve popolnoma različni besedili (npr. nagrobni napis in epigram) napisani v različnih jezikih;
- latinščina je prisotna v grškem besedilu in obratno;
- oblikoslovna, glasoslovna in pravopisna mešanja obeh jezikov.

V nadaljevanju najprej opozori na krščanske in judovske epigrafske skupnosti, kjer je tovrstne napise mogoče najti.

Tretje poglavje, ki obsega šest prispevkov, je posvečeno odnosu med grščino in ostalimi jeziki. I. Rutherford se ukvarja z licijsko grškim bilingvizmom, pri čemer najprej opiše jezikovno situacijo v Licii. Vir za preučevanje so napisi, na osnovi katerih avtor naredi jezikovno analizo, preuči besedišče in ugotavlja vplive grščine na licijski jezik in obratno. P. Fewster predstavi dvojezičnost v Egiptu, kjer vladajo zanimive jezikovne razmere, a o tem je pisal že J.N. Adams v prej predstavljeni knjigi. Deseti prispevek je napisal C. Brixhe na temo interakcije med grškim in frigijskim jezikom v času rimskega imperija, ki jo najprej postavi v časovni, geografski in ekonomski kontekst. Ker so bili Grki in Frigijci v kontaktu dolgo časa, sta jezika vplivala drug na drugega in ti vplivi so pustili svoje sledi predvsem na napisih, kjer jih avtor predstavi.

Z. Rubin je avtor naslednjega prispevka, ki se ukvarja z odnosom med grščino in srednjo iranščino na osnovi sasanidskega dokumenta, ki je poln protirimske propagande: *Res gestae divi Saporis*. Nenavaden napis

je sestavljen v treh jezikih: grškem, srednje perzijskem in partskem; med verzijami v posameznih jezikih avtor raziskuje odnose. Sledi sestavek o bilingvizmu in diglosiji v poznoantični Siriji in Mezopotamiji, kjer so bili aramejsko grški jezikovni stiki povsem normalen pojav. Gotovo pa so opazne lokalno pogojene razlike; v severni Siriji so bila aramejska narečja sicer govorjena, a zelo redko pisana; če pa damo za primer Palmiro, najprej pomislimo na znane dvojezične (tudi trojezične) napise, kjer aramejščini pripada velik del. M. Janse v zadnjem prispevku tega poglavja ubere pristop historične slovnice, da bi ugotovil vidike bilingvizma skozi zgodovino grškega jezika. Pri tem na eni strani preuči grščino Septuaginte in na drugi jezik Kapadočanov, ki sta si popolnoma nasprotna. Kontrast med obema je najlažje ponazoriti z dvema zgodnjima citatoma iz ene in druge verzije, ki ju postavimo enega poleg drugega. Na jezik Septuaginte v veliki meri vpliva hebrejščina, kar je mogoče opaziti predvsem pri besedišču za tipične religiozne pojme. Kapadokija pa je tako ali tako bila večjezična dežela (posledica zgodovinskega razvoja), kar je moralo vplivati tudi na tamkajšnjo grščino.

Zadnje poglavje, ki je posvečeno latinščini in ostalim jezikom, je ponovno kratko, kar posredno govori o tem, da je dvojezičnost v povezavi z latinščino težje preučevati, saj imamo v primerjavi z grščino manj pisanih virov. Oba prispevka se nanašata na dvojezičnost, ki se je razvila v pozni antiki oziroma že v zgodnjem srednjem veku. P. Burton je namreč predstavil latinsko gotsko

interakcijo, predvsem na osnovi gotskega previda Svetega pisma, ki ga je oskrbel znameniti Wulfila. Drugih pričevanj stikov med obema jezikoma praktično ni, le posamezne omembe in nekaj sposojenk. P. Flobert je obravnaval latinsko frankovsko dvojezičnost, ki se je v šestem stoletju razvila v Galiji, torej v času frankovskega kralja Klodvika. Glavno vprašanje razprave je, ali je Klodvik sploh znal govoriti latinsko oziroma kakšna je bila vloga latinščine v komaj nastajajoči frankovski državi? Avtor oriše razmeroma zapleteno jezikovno situacijo v Galiji, kjer se je mešalo nemalo jezikovnih vplivov: galski, latinski, germanski, gotski, novonastali frankovski, ki se je razvil na osnovi vulgarne latinščine v Galiji z dodatkom vplivov ostalih omenjenih jezikov. Latinščina se večinoma ni več govorila, ohranila pa je primat in monopol nad pisano besedo. V frankovski državi torej več ne moremo govoriti o dvojezičnosti v pravem pomenu besede, pač pa

je zanimiva jezikovna situacija povezana z zgodovinskim razvojem. Ta je povzročil umik in nazadovanje nekaterih jezikov iz Galije (npr. germanski, keltski), pa tudi izoblikovanje nove jezikovne identitete (frankovska).

Delo, ki je pred nami, predstavlja pomembno dopolnitev Adamsovega priročnika o dvojezičnosti, saj ta pojav osvetli še s pomočjo posameznih geografsko in časovno pogojenih procesov. Bilingvizem je zvest spremljevalec pojavov antične družbe, od njenih začetkov pa do zadnjih vzdihljajev, ki se prevesijo v srednji vek. Vse to pa ni nič nenavadnega, saj se s preučevanim fenomenom srečujemo tudi v moderni družbi, le da je imel takrat, kakor ima tudi sedaj, določene posebnosti, ki so jih avtorji vsak v svojem prispevku poskušali kar najboljše predstaviti.

Julijana Visočnik

Wolfgang Meid: *Keltische Personennamen in Pannonien. Archaeolingua Foundations, Budapest 2005. 349 str. (recenzija)*

Knjigo Keltška osebna imena v Panoniji uvrščamo med dela onomastičnega značaja. Onomastične raziskave so zveste spremljevalke vsakega epigrafskega izvajanja, zato so dela, ki zberejo in sistematizirajo imenski material, dobrodošla, saj

olajšajo delo epigrafikom. Po razmeroma dolgem predahu je pred nami spet delo te vrste, ki ne bo koristno samo za raziskovalce Panonije, pač pa tudi za sosednji Norik in nena zadnje za vse, ki se ukvarjajo s tistimi provincami rimskega imperija, kjer je nekoč živelo keltsko prebivalstvo.

Knjigo lahko razdelimo na dva dela, od katerih je drugi veliko obsežnejši, saj obsega seznam in razlago imen. V prvem nas avtor seznan